

KÖMÜR SEKTÖRÜNDE KAMULAŞTIRMA: ÇİN KONSOLİDASYON POLİTİKASI TÜRKİYE İÇİN ÖRNEK OLABİLİR Mİ?*

Dr. M. Nergis Ataçay

Öz

1980'lerin başından beri Türkiye'de madencilik sektöründe özelleştirme politikası uygulanmaktadır. 2014 yılında kömür sektöründe yaşanan kazalardan sonra yapılan tartışmalarda Çin'in maden sektöründeki konsolidasyon politikası, madenlerin güvenlik koşullarını iyileştirmesi açısından örnek gösterilmiştir. 1970'lerin sonunda ekonomik reform dönemine giren Çin, 2000'lerin ortasından itibaren (özellikle de 2008 yılında başlayan küresel ekonomik krizle birlikte) madencilik sektörünün büyük şirketlerden oluşmasına dayanan konsolidasyon politikasını uygulamaktadır. Söz konusu şirketlerin çoğunlukla kamu mülkiyetinde olması tercih edildiğinden bu politika, "devlet ilerliyor, özel geriliyor" olarak adlandırılan ve Çin kamu işletmeleri reformunun son evresini oluşturan politikayla da uyumludur. Kömür, Çin'de enerji üretimi açısından en önemli madendir ve Çin hükümeti tarafından sektörde uygulanan konsolidasyon politikasının amacı, başta maden kazaları ve yol açtıkları ölümler olmak üzere sektörün uzun zamandan beri var olan sorunlarının çözülmesi olarak ifade edilmektedir. Öte yandan, bu politikanın temel hedefi, sektörde sağlanacak verimlilik artışıyla, Çin ekonomisinin büyümesinin ve küresel ekonomiye eklenmesinin sürdürülmesine katkı sağlamaktır. Bu anlamda, Çin'de uygulanan kamulaştırma politikasını Türkiye için doğrudan olumlu bir örnek olarak sunmak yerine Çin tecrübesini eleştirel bir bakış açısıyla incelemek gerekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Çin, "Devlet ilerliyor, özel geriliyor", Kamulaştırma, Kömür Sektörü, Maden Güvenliği, Özelleştirme, Türkiye

Nationalization in Coal Sector: Is China's Consolidation Policy an Example for Turkey

Abstract

Privatization policy has been implemented in Turkey's mining sector since the beginning of the 1980s. The discussions after the mine accidents which happened in the coal sector in 2014, China's consolidation policy in its mining sector was provided as an example for improving the security conditions of mines. China which entered its economic reform period at the end of the 1970s has implemented the consolidation policy which was based on consisting the mining sector of big enterprises since the mid-2000s, especially after the global economic crisis which emerged in 2008. Since it has been preferred that these big enterprises are owned by the state, the policy has been in line with the policy which has been known as "state advances, private retreats" and constituted the last stage of the Chinese state enterprise reform. Coal is the most important mine of China for energy production and the target of the consolidation policy in the coal sector was stated by the Chinese government as solving the longstanding problems of the sector, especially the accidents which have caused deaths. On the other hand, the main target has been ensuring the contribution of the productivity increase in the sector to the sustainability of China's economic growth and its integration to the global economy. In this regard, it is required to examine China's experience critically, rather than presenting China's consolidation policy directly as an affirmative example for Turkey.

Keywords: China, "State advances, private retreats", Nationalization, Coal Sector, Mine Security, Privatization, Turkey

* Makale geliş tarihi: 28.12.2015
Makale kabul tarihi: 30.05.2016

Kömür Sektöründe Kamulaştırma: Çin Konsolidasyon Politikası Türkiye İçin Örnek Olabilir Mi?¹

Maden kazalarında hayatlarını kaybedenlerin anısına

Giriş

Günümüzde, madencilik endüstrisinin ulusal ekonomilerin işlemesi ve gelişmesi açısından önemi devam etmektedir ve madencilik sektörünün, özellikle de belirli madenlerin kontrolünün, ülkelerin küresel ekonomide iyi bir yere sahip olmaları açısından da büyük bir rolü olduğu tartışmasızdır. Öte yandan maliyetleri, üretim sürecinin zorlukları ve riskleri, madenlerin yenilenebilir nitelikte olmaması ve üretim işlemlerinin çevre tahribatına yol açması gibi nedenler göz önüne alındığında, madenciliğin ne kadar zor ve sorunlu bir ekonomik faaliyet alanı olduğu ortaya çıkmaktadır. Kömür madenciliği bu anlamda ilk akla gelen sektörlerden biridir.

Kömür, Türkiye’de de enerji üretimi açısından en önemli kaynaklardan biri olmaya devam etmektedir ve kömür sektöründe 2014 yılında iki talihsiz kaza yaşanmıştır. 13 Mayıs’ta Soma’daki kömür ocağında meydana gelen faciada 301 maden işçisi hayatını kaybetmiş ve 28 Ekim’de de Ermenek’teki kömür ocağında 18 maden işçisinin ölümüyle sonuçlanan bir maden kazası yaşanmıştır. Bu kayıplara ek olarak, başka maden ocaklarında da, özellikle de kaçak olanlarda tek tek ölümlerin yaşandığı bilinmektedir. Bu kazalar ve kayıplar, Türkiye’de kömür üretiminde teknolojik ilerlemeyle doğru orantılı bir gelişme kaydedilmediğini göstermektedir. Bu kazalardan önce de sonra da çokça tartışıldığı üzere sektörde, özelleştirme, piyasalaştırma ve taşeronlaştırma gibi hem maden işçilerinin güvenliği hem de sektörün geleceği açısından yanlış politikalar uygulanmaktadır (TMMOB, 2014: 9).

2014 yılında yaşanan talihsiz maden kazalarından sonra, Türkiye’de madenlerin özelleştirilme süreci, madenlerin güvenlik koşulları ve madenlerin özel şirketler tarafından işletiliyor olmasının güvenlik koşulları üzerindeki etkisi çok tartışıldı. Bu tartışmalar çerçevesinde, “dünyanın en büyük

1 Bu makale, yayımlanmamış doktora tezinin bir bölümünden faydalanılarak ve bazı eklemeler yapılarak yazılmıştır. Bkz. M. Nergis Ataçay (2014), *The Transformation of the Chinese State and Its Role in the Economy During the Reform Period: The Sustaining State Ownership* (Ankara: ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü).

ekonomisi"² sayılan Çin, kömür madenlerini kamulaştırarak teknik koşulları iyileştirdiği için güvenlik konusunda örnek olarak gösterildi. Bu yazıda, 1980'lerin başından itibaren Türkiye'de benimsenmeye başlanan neoliberal politikaların madencilik sektörü üzerindeki etkileri kısaca özetlendikten sonra, kazaların ardından yapılan tartışmalardan hareketle Çin kömür sektöründe 2000'lerin başından itibaren uygulanan politikalar ortaya konularak sonuçları tartışılacaktır. Bu politikaların Çin'deki kömür madenlerinin güvenlik koşulları üzerindeki etkilerine de değinilecektir.³ Sonuçta, iki farklı ülkenin madencilik sektörlerinde uygulanan ve birbirine zıt görünen politikaların aslında benzer hedeflere ulaşmayı amaçladığı ortaya konulacaktır.

1. Türkiye'de Madencilik Sektöründeki Özelleştirme Sürecine Kısa Bir Bakış

Bir kez daha belirtmek gerekir ki, madencilik sektörü en zor ve en riskli iş kollarından biridir. Maden kazalarının teknik sorunlar, sosyoekonomik durum, eğitimsizlik, planlama ve denetim eksiklikleri gibi çok çeşitli sorunların sonucu olarak ortaya çıktığı göz önüne alındığında, madenlerin yönetiminde bilgi, deneyim, uzmanlık ve sürekli denetimin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Özellikle yeraltı kömür madenleri, kaza ve işçi ölümleri sayısı bakımından ilk sıralarda yer aldığından, bu madenlerde yönetimin sahip olması gereken söz konusu özellikler daha da ön plana çıkmaktadır (TMMOB, 2011: 6-7). Bu özelliklerin yanı sıra, gerekli teknolojinin kullanılması işçilerin iyi eğitilmiş olması ve yönetimde şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine bağlı kalınması gerekmektedir (TMMOB, 2011: 8).

Türkiye'de kömür madenlerinin gerekli güvenlik koşullarından mahrum hâle gelmesinin en temel nedeni, 1980'lerin başından itibaren genel olarak Türkiye ekonomisinde uygulanan neoliberal politikaların madencilik sektöründeki etkileridir. Ekonomide, piyasa ilkeleriyle uyumlu olarak kamu yatırımlarının yerini özel sektörün almasına dayanan neoliberal politikalar çerçevesinde, madencilikle uğraşan kamu kuruluşlarının daha etkin ve verimli olacakları düşüncesiyle özelleştirilmesi politikası benimsenmiştir. Ayrıca, sektörde rekabeti geliştirmeye yönelik çabalar ortaya çıkmıştır. Bu çabalar

2 2014 yılında, Çin Uluslararası Para Fonu (IMF) verilerine göre satın alma gücü paritesi açısından ABD'yi geçerek "dünyanın en büyük ekonomisi" olmuştur (Hürriyet, 10 Aralık 2014).

3 Bu inceleme, resmi verilerin yanında İngilizce yayımlanan Çin gazetelerinin Çin kömür sektörü ve sektörde uygulanan politikalarla ilgili 2000'li yılların başından itibaren yer verdikleri haberlerin gözden geçirilmesine dayanmaktadır.

arasında, özel şirketlere ilişkin yasal düzenlenmelerin gevşetilmesi, sektördeki devlet müdahalesinin azaltılması ve gerekli diğer mevzuat değişikliklerinin yapılması yer almaktadır (TMMOB, 2011: 46).

Neoliberal mantığa uygun olarak yapılan düzenlemelere rağmen, Türkiye’de madencilik sektöründe hâlen bilinen anlamda özelleştirme yapılmasının Anayasa’nın 168. maddesi gereğince mümkün olmadığını; ancak mülkiyet devri yapılmadan maden arama ve işletme hakkının özel şirketlere devrinin yapılabildiğini belirtmek gerekmektedir (Kilim, 2005: 12). Bu çerçevede, 1984 yılında “Yap İşlet Devret Kanunu” çıkarılmıştır ve bu kapsamda Türkiye Kömür İşletmeleri (TKİ)’ye bağlı Sivas Kangal, Seyitömer, Yatağan, Yeniköy, Bursa Orhaneli ve Orta Anadolu Linyitleri kömür işletmelerinin işletme hakları devredilmiştir (Madencilik Bülteni, Ocak-Şubat 2001: 32). 1980’lerin sonunda, madenlerin işletme hakkının devri için rödovans uygulamasına başvurulmaya başlanmıştır (TMMOB, 2010: 50). Rödovans, işletme iznini ihaleyle devletten almış olan ruhsat sahibinin bu izni sözleşmeyle devretmesidir. Bu sözleşme, devreden rödovans adı verilen bedeli, üretimden pay olarak almasına dayanmaktadır (Topaloğlu, 2001: 249). 1970’li yıllardan itibaren sektörün önemli sorunlarından biri olan kaçak kömür çıkarma işlemlerinin engellenmesi için başlatılmış olan bu uygulama, 2004 yılında Maden Yasası’nda yapılan değişiklikle taşkömürü için yasal dayanağa kavuşmuştur.⁴ 2005 yılından itibaren, sektörde rödovans yoluyla özel şirketlere devir ya da kamu kuruluşlarının yapmakla yükümlü oldukları birtakım işlerin özel şirketlere gördürülmesi gibi yöntemler sıkça tercih edilmektedir (TMMOB, 2011: 14; TMMOB, 2014: 10).

Soma faciasından sonra, 18 Şubat 2015 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Maden Kanunu’ndaki değişiklik ile genel olarak madencilik faaliyetlerinde rödovans sözleşmesi yapılması Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’nın iznine tabi kılınmıştır. Yeraltı kömür işletmelerinde ise kamu kurum ve kuruluşları ile iştirakleri hariç olmak üzere ruhsat sahiplerinin üretim faaliyetlerine yönelik rödovans sözleşmesi yapması yasaklanmıştır. Bu kanun değişikliği, rödovansın yasaklandığı şeklinde yorumlanmıştır; ancak rödovans sözleşmesi ile hizmet alımı yüksek olan kamunun bu hakkı devam edecektir (Cumhuriyet, 18 Şubat 2015).⁵ Ayrıca, 13 Mayıs 2014 tarihinden beri bu konuya ilişkin olarak çıkarılan diğer yasa ve yönetmelikler işçilerin özlük

4 Rödovans uygulamasının sektördeki kaçakçılığı ne derece engelleyebildiği tartışma konusudur (Kilim, 2005: 14).

5 Örneğin, TKİ rödovans sistemiyle hizmet alımına başladığı 2005 yılından 2012 yılı sonuna kadar üretim miktarını 10 kat arttırmıştır (Türkiye Barolar Birliği, 2014: 40).

hakları ve iş güvenliğine ilişkin ifadeler içerse de kazaların önlenmesi konusunda ilerleme kaydedilmemiştir (Hürriyet, 13 Mayıs 2015).

Neoliberal politikaların madencilik sektöründe uygulanması, pek çok sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Öncelikle, sektörde kamu mülkiyetinin payı küçüldükçe, kamu yatırımlarının da yapılamaz hâle geldiğini belirtmek gerekmektedir. Gerekli araştırma-geliştirme çalışmalarına yeterli payı ayırmayan özel şirketler, bu yatırım boşluğunu dolduramamışlardır (TMMOB; 2011: 13). Bunların doğal sonucu olarak sektördeki kamu iktisadi teşebbüslerinin (KİT) etkinliği ve verimliliği azalmış, madencilik sektörü küçülmüş, sektörün Gayrisafi Milli Hâsıla (GSMH)'ye katkısı azalmış ve sektördeki istihdam düzeyi düşmüştür. Sonuç olarak, Türkiye'nin maden ithalatı ve bu konudaki dışa bağımlılığı artmıştır (TMMOB, 2011: 17).⁶ Madenlerin işletme hakkını devralan özel şirketlerin “her şeye rağmen üretim” mantığıyla faaliyet göstermesinin sonucunda, iş kazaları ve emek sömürüsü de artmıştır (TMMOB, 2011: 46-47). Bu mantıkla işleyen çalışma sisteminde, madencilik maliyetin düşürülmesi adına niteliksiz malzemeyle yürütülmektedir ve güvenliğe ilişkin teknik özellikler gerektiği gibi sağlanmamaktadır. İşçilerin sigortalarının yapılmadığı, sendikal örgütlenmelerine izin verilmediği ve çalışma sürelerinin belirsiz olduğu bilinmektedir. Çoğunun emekli işçi olduğu ve kimi zaman çocuk işçilerin de çalıştırıldığı ortaya çıkmaktadır (Kilim, 2005: 13-16). İnşaat, imalat, elektrik, gaz ve kanalizasyon gibi sektörlerle karşılaştırıldığında madencilik iş kazası oranının en yüksek olduğu sektördür (TEPAV, 2016: 130). 2007 ile 2013 yılları arasında, madencilik ve taş ocaklığı sektöründe iş kazası geçirenlerin oranı %10 civarındadır ve bu oran diğer sektörlerdeki oranların ortalama iki katı kadardır (TÜİK, 2014). Kömür sektöründe son yıllarda yaşanan iş kazaları ve ölüm sayıları aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 1. Türkiye’de Kömür Sektöründe Kaza ve Ölüm Sayıları

	İş Kazası Sayısı	Ölüm Sayısı
2007	6293	38
2008	5728	30
2009	8193	3
2010	8150	86

⁶ Örneğin, 1973 yılında 16.000 ton olan taşkömürü ithalatı, 2008 yılında 22,7 milyon tona ulaşmıştır (TMMOB, 2011: 17).

2011	9217	55
2012	8828	20
2013	11.289	36
2014	10.026	335

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) İstatistik Yıllıkları, 2007-2014.

Soma faciasının nedenlerinden biri olarak işaret edilen hızlı üretim artışı, “her şeye rağmen üretim” mantığını gözler önüne sermektedir. TKİ’nin sözleşmede yılda 1,5 milyon ton üretimin uygun olacağını belirttiği; ancak daha fazla üretim yapılmasının önünün kapatılmadığı görülmektedir. Bunun sonucunda, madende 2006 yılında 50 bin ton olan üretim, 2012 yılında 3,8 milyon tona ulaşmıştır (TMMOB, 2014: 26). Ayrıca, işçilerin koruyucu donanımlarının eksik olması gibi, maliyeti düşürme çabaları yüzünden ortaya çıkmış bir dizi teknik sorun da kazaya neden olmuştur ve en önemlisi denetim eksikliği bu faciayı hazırlamıştır (TMMOB, 2014: 26-32).

2. Çin’de Kömür Sektörünün Önemi ve Konsolidasyon Politikası

Çin, kamu işletmeleri reform süreci çerçevesinde 2000’li yılların başından beri, özellikle de 2008 yılından itibaren yaşanan küresel ekonomik kriz nedeniyle belirlediği stratejik sektörlerde kamu mülkiyetini, devlet desteğini ve kontrolünü arttırmaya dayanan “devlet ilerliyor, özel geriliyor (*guo jin min tui*)” şeklinde tanımlanan bir politika uygulamaktadır. Bu politika, Çin’in kamu işletmeleri reformunun son evresini oluşturmaktadır. Reform döneminin başında, Çin endüstrisinin verimliliğini ve kârlılığını arttırmak amacıyla kamu işletmelerine öncelikle merkezi planlama döneminde sahip olmadıkları özerklikler tanınmıştır. 1990’ların ortasında endüstrinin güçlü işletmelerden oluşmasını sağlamak için “büyük olanı koru, küçük olanı bırak gitsin (*zhuada fangxiao*)” politikası ile güçsüz küçük ve orta ölçekli kamu işletmeleri kapatılmış ya da özelleştirilmiştir. Bu politika, Çin’de de özelleştirmenin başladığını düşündürmüş olsa da izleyen “devlet ilerliyor, özel geriliyor” politikası, Çin’de kamu işletmelerinin özelleştirme yoluyla ortadan kaldırılmalarının değil güçlendirilmelerinin hedeflendiğini göstermektedir.⁷

⁷ Özellikle 1990’ların ikinci yarısında küçük ve orta ölçekli devlet işletmelerinin özelleştirilmesinden sonra, Çin hükümetinin 2000’li yılların başından itibaren uygulamaya başladığı “devlet ilerliyor, özel geriliyor” politikasını genel olarak

2013 yılının Kasım ayında gerçekleştirilen 18. Merkezi Komite Üçüncü Oturumu'nda özelleştirme yerine "karma mülkiyet" üzerine vurgu yapılması, bu durumu bir kere daha göstermiştir.

Çin'in endüstride kamu mülkiyetinin sürdürülmesine ilişkin bu politikası, neoliberal yaklaşım çerçevesinde piyasa ilkelerinin ihlali anlamına geldiği için çok eleştirilmiştir. Bu eleştiriye göre, Çin hükümetinin destekleriyle güçlenen kamu işletmeleri küresel rekabete zarar vermektedir (The Economist, 23 Haziran 2011). Öte yandan, neoliberal bakış çerçevesinde, Çin'in kamu işletmelerinin ekonomideki rolünü güçlendirmesine ilişkin politikasının geç kapitalistleşen ve küresel ekonomiye eklemlenme sürecinde olan bir ekonomi için yerinde bir strateji olduğu görüşü de ortaya çıkmıştır (Nolan ve Wang 1999; Yang 2008). Çin'in ekonomik kalkınma modeline ilişkin bu yorum, neoliberalizmin açmazları nedeniyle kendini yeniden tanımlama çabasının ve Washington Uzlaşması'ndan Post-Washington Uzlaşması'na geçişin görünümülerinden biridir. 1990'ların ortasında ortaya çıkan Post-Washington Uzlaşması, ekonomide devlete yeniden rol atfetmektedir ve bu çerçevede kamulaştırma yeniden bir politika tercihi olarak ortaya çıkmaktadır. Post-neoliberalizm olarak adlandırılan bu yaklaşım, neoliberalizme karşı konumdaymış gibi sunulmaktadır. Ancak, post-neoliberalizm devletin ekonomideki rolünü yeniden teslim etmesine ve ekonomik kalkınma konusunda sosyoekonomik faktörlere vurgu yapmasına rağmen, neoliberalizmi yeniden tanımlamaktadır ve yeniden üretmektedir.

Madencilik sektörü, Çin'in ekonomik büyümesinin, sanayileşmesinin ve kentleşmesinin sürdürülebilir olması açısından sahip olduğu önem nedeniyle Çin hükümeti tarafından stratejik sektörler arasına alınmıştır. Madenlerin yenilenebilir özellikte olmaması ve Çin'in yeraltı kaynakları açısından zengin olmaması sektörün önemini arttırmaktadır (Caixin, 1 Kasım 2013). Ayrıca, madencilik sektörünün stratejik sektörler arasına alınmasında, Çin'in "küresel ekonomiye açılma" politikası çerçevesinde doğal kaynaklar pazarında etki sahibi olmak istemesinin de önemli rolü olmuştur (China Daily, 6 Mart 2013).

neoliberal anlayışın iddia ettiği gibi bir "U dönüşü" olarak görmek doğru değildir. Öncelikle, 1990'ların ikinci yarısında yapılan özelleştirmelerin dünyadaki örneklerin aksine kârlılık ve verimlilik performansları kötü olan devlet işletmelerinden oluştuğunu belirtmek gerekmektedir. Ayrıca, küçük kömür madenlerinin sorunları yüzünden kapatılması konusunun Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Konseyi tarafından 1990'ların sonundan itibaren gündeme alındığı görülmektedir (Rui, 2005: 69-70). Bir başka deyişle, 1990'ların ikinci yarısında ve 2000'lerin başından itibaren uygulanan politikalar birbirleriyle tutarlıdır ve devamlılık arz etmektedir.

Çin, dünyadaki en büyük kömür endüstrisine sahiptir ve ülkedeki enerji üretiminin dörtte üçü kömür ile sağlanmaktadır. Bu durumun uzun vadede değişmeyeceği öngörülmektedir (China Economic Review, 3 Aralık 2004). Böyle büyük bir sektörün doğal olarak pek çok sorunu da bulunmaktadır (China Daily, 17 Kasım 2010). Bu sorunları çözmek amacıyla Çin hükümetinin 2000’li yılların başından itibaren bazı önlemler alması kaçınılmaz olmuştur. Alınan önlemlerin başında, özellikle 2000’lerin ortasından itibaren diğer maden sektörlerinde de uygulamaya konulan ve “devlet ilerliyor, özel geriliyor” politikasıyla uyumlu olan konsolidasyon politikası yer almaktadır.

Konsolidasyon politikası, büyük ve güçlü şirketlerin ve şirket topluluklarının maden endüstrisinde daha başarılı olacakları düşüncesine dayanmaktadır. Bu nedenle, konsolidasyon politikası çerçevesinde, belli bir kapasitenin ve üretim hacminin altındaki şirketler ve maden ocakları kapatılmakta veya birbirleriyle ya da kamu işletmeleriyle birleştirilmek suretiyle, sektördeki büyük şirketler ve şirket gruplarının bünyesine katılmaktadır. Büyük şirketlerin madencilik sektöründe özellikle keşif, araştırma-geliştirme ve kâr yaratma konularında daha başarılı oldukları düşünülmektedir (Mining Weekly, 4 Mart 2008). Konsolidasyon politikası, pek çok gelişmekte olan ülkenin maden sektörlerinin sorunlarını çözmek için kullanılan yaygın bir politikadır. Bu politikanın, sektördeki çok uluslu şirketlerin küresel piyasalarda faaliyet alanlarını oluşturmaya ve genişletmeye de hizmet ettiği açıktır (Tamzok, 2004: 360-362).

Çin’in, madencilik sektöründe konsolidasyon politikasını tercih etme nedenleri arasında farklı maden sektörlerinde yaşanan fazla kapasite, yüksek sayıda ölümlerle sonuçlanan kazalar, yasadışı madencilik, kaçakçılık, Çin büyüme modelinin olumsuz sonuçları arasında yer alan doğal kaynakların tükenmesi ve çevre sorunları sayılabilir (People’s Daily, 21 Ekim 2010). Bu sorunların ortadan kaldırılmasının, maden sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin verimliliklerini ve kârlılıklarını arttıracığı ve bu şirketlerin küresel piyasalarda daha etkin rol oynamalarına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.⁸ Böylece, Çin’in küresel doğal kaynak bölüşümü sürecinde daha etkin olması hedeflenmektedir (People’s Daily, 6 Ocak 2010). Bir başka deyişle, madencilik sektörü Çin’in hem ekonomik büyümesinin devamlılığını garantiye alabilmesi

8 Küresel piyasalarda rekabet edebilecek Çin şirket gruplarının oluşturulması için yapılan çalışmalar 1990’ların başına uzanmaktadır (Rui, 2005: 102). Küresel rekabetçiliğin teşviki, uluslararası kuruluşların desteğiyle sadece gelişmiş ülkeleri değil gelişmekte olan ülkeleri de içine alan neoliberal projenin en temel öğelerinden biridir (bkz. Cammack, 2006: 1-2, 13). Çin de reform döneminin başında uygulamaya başladığı “dışa açılma” politikasıyla bu sürece dahil olmuştur.

hem de küresel doğal kaynak piyasalarında yer edinebilmesi açısından önemlidir. Bu nedenle, Çin, maden endüstrisindeki sorunların üstesinden gelebilmek, madenler açısından kendi kendine yeterli olmak ve küresel piyasalarda yer almak için 2000'li yılların ortasından itibaren konsolidasyon politikasını uygulamaktadır.

Çoğu Kasaba ve Köy İşletmesi⁹ şeklinde oluşturulmuş çok sayıda küçük maden ocağı ve şirketten müteşekkil, parçalanmış bir yapıya sahip olan Çin kömür sektöründe konsolidasyon politikasının uygulanması, 2000'lerin ortasına doğru başlamıştır. 2004 yılında, Ulusal Kalkınma ve Reform Komisyonu (UKRK)¹⁰ tarafından Shanxi ve Shaanxi eyaletlerinde ve İç Moğolistan özerk bölgesinde 13 büyük kömür şirket grubu kurulması suretiyle sektörde konsolidasyon politikası uygulanmasının planlandığı ilan edilmiştir. Komisyon, açıklamada bu plana ilişkin ayrıntılara yer vermemiştir; ancak sektördeki düşük verimlilik ve madenlerdeki güvenlik önlemlerinin yetersizliği gibi sorunları çözmek için konsolidasyon politikasının tercih edildiği vurgusunu yapmıştır (China Economic Review, 3 Aralık 2004; China Economic Review, 1 Ocak 2005). Çok sayıda işçinin ölümüne neden olan kazaların yanında, yüksek tüketim nedeniyle Çin kömür rezervlerinin azalma tehlikesi altında olması ve madenlerin işletilme biçiminin pek çok çevre sorununa neden olması Çin kömür sektörünün hâlâ önemli sorunları arasında yer almaktadır (China Digital Times, 7 Ekim 2013).

Kömür sektöründe, konsolidasyon politikasının ilk uygulandığı bölgelerden biri, Çin'in toplam kömür ihtiyacının yaklaşık dörtte birini sağlayan Shanxi eyaletidir (People's Daily, 6 Ocak 2010). İzleyen yıllarda, UKRK tarafından İç Moğolistan özerk bölgesi ile Henan ve Shaanxi eyaletlerinde de küçük madenlerin kapatılması kararı alınmıştır. Buna ek olarak, 12. Beş Yıllık Plan'da Heilongjiang, Hunan, Sichuan, Guizhou ve Yunnan eyaletlerinde de kömür sektöründeki şirketlerin birleşme ve satın alma yoluyla büyümelerine ağırlık verilmesi gerektiği belirtilmiştir (People's Daily, 21 Ekim 2010). Bu hedefler çerçevesinde, UKRK 2009 yılında 1.600 ve 2010 yılında 2.600 kömür madeninin birleşme ve satın alma yoluyla konsolide

9 Reform döneminin başında yerel yönetimlerin kontrolünde, çoğunlukla kolektif olarak oluşturulmuş Kasaba ve Köy İşletmeleri, özellikle reform döneminin ilk on yılında Çin'de hem kırsal sanayileşmede hem de genel ekonomik büyümede ve ihracat artışında önemli rol oynamıştır (Meisner, 1999: 465; Aiguo, 2000: 138).

10 Devlet Konseyi'ne bağlı olan Ulusal Kalkınma ve Reform Komisyonu, sosyalist dönemdeki en önemli kurumlardan biri olan Devlet Planlama Komisyonu'nun reform dönemi boyunca çeşitli düzenlemelere uğrayarak bugüne ulaşan hâlidir. Komisyonun önemi devam etse de ekonomideki karar alma mekanizması içindeki merkezi gücünün azaldığını belirtmek gerekmektedir (Sezen, 2009: 234-235).

edileceğini ve yerel otoritelerin de bu süreçte rol oynayacaklarını açıklamıştır. Komisyon (UKRK), aynı zamanda bu tür bir konsolidasyona maruz kalmamak için her kömür şirketinin yılda en az 3 milyon ton ve her bir kömür maden ocağının en az 900.000 ton kömür üretimi yapmasını şart koşmuştur (China Daily, 17 Nisan 2009). Ayrıca, UKRK, sektörde 13 büyük şirket grubunun oluşturulması şeklindeki hedefi, 2015 yılı itibarıyla 20 büyük şirket grubunun her birinin yılda 10-40 milyon ton çıktıya sahip olması şeklinde revize etmiştir. Yıllık çıktı kapasitesi en az 50 milyon ton olan madenlerin kömür sektörünün toplam kapasitesinin en az %65'ini oluşturması hedeflenmektedir (People's Daily, 21 Ekim 2010). Bu hedefleri gerçekleştirmek için 2014 yılında 1100'den fazla maden ocağı kapatılmıştır (China Daily, 24 Aralık 2014).

Bu kararlar ve uygulamalar, Çin kömür sektöründe konsolidasyon politikasının genel mantığıyla uyumlu olarak verimlilik ve kârlılık performansları ve güvenlik koşulları iyi olmayan küçük madenlerin kapatılıp yerlerini büyük kömür devlerinin almasını sağlamayı hedeflemektedir. Çin'de, bu büyük kömür şirketlerinin ve şirket gruplarının baskın olarak kamu mülkiyetinde olması tercih edilmiştir. Sektörde kamuya ait önemli işletme gruplarından biri olan Datong Kömür Madenleri Grubu, bu politikanın uygulanma alanları arasında başarılı bir örnek olarak sunulmaktadır. Datong Kömür, 2008 yılından önce Shanxi eyaletindeki üç kentte bulunan 23 kömür madenini satın almış ve 2008 yılı itibarıyla 129 kilometrekarelik bir kömür madeni alanına sahip olmuştur. Datong Kömür, aynı zamanda 2009 yılından beri Shanxi eyaletinin altı kentinde birleşmeler yoluyla 31 büyük ve mekanize maden ocağı kurmuştur. Datong Kömür Madenleri Grubu'nun, bu konsolidasyon uygulamaları sayesinde gelişen teknoloji ve işletme yöntemleriyle madenlerdeki güvenlik koşullarını da iyileştirmeyi başardığı ifade edilmektedir. 2009 ve 2010 yıllarında, Datong Kömür, eğitmiş olduğu 170 üretim güvenlik müdürünü ve 1500 teknisyeni güvenlik standartlarını uygulamak üzere değişik madenlere göndermiştir (China Daily, 17 Kasım 2010).¹¹

11 Konsolidasyon süreci sırasında, Datong Kömür Madenleri Grubu'nda parti sekreteri ve genel müdür olan Wu Yongping, bu stratejilerin söz konusu şirket grubunun büyümesini ve güçlenmesini sağlamasının yanı sıra, tüm ülkeye ve Çinlilere de faydalı olacağına ilişkin inanca vurgu yapmıştır (China Daily, 17 Kasım 2010).

3. Çin Madencilik Sektöründe Konsolidasyon Politikası Uygulamalarına İlişkin Eleştiriler

3.1. Genel Sonuçlar

Başarılı örneklerinin ve beklenen iyi sonuçlarının yanı sıra, Çin kömür sektöründe uygulanan konsolidasyon politikası birtakım sorunlara da yol açmış ve dolayısıyla bu politikaya ilişkin eleştiriler ortaya çıkmıştır. Konsolidasyon politikasının herhangi bir sektörde ortaya çıkarması beklenebilecek ilk sonuç, sektörde faaliyet gösteren işletme sayısının azalmasıdır ve bu Çin kömür sektöründe de gerçekleşmiştir. 2003 yılında, tüm ülkede 75.000'den fazla olan küçük kömür madeni sayısı, 2004 yılında 25.000'e kadar düşmüştür (China Economic Review, 1 Eylül 2007). Çin'in kömür üretimi açısından en önemli eyaletlerden biri olan Shanxi'de, 2009 yılı sonu itibariyle kömür şirketlerinin sayısı 2200'den 130'a inmiştir (People's Daily, 6 Ocak 2010).

Tablo 2. Konsolidasyon Politikası Sürecinde Çin Kömür Sektöründe Mülkiyet Yapısı

	KAMU		ÖZEL	
	İşletme Sayısı	Toplam Varlıklar (100 milyon yuan)	Şirket Sayısı	Toplam Varlıklar (100 milyon yuan)
2005	912	7244,15	2217	412,27
2006	884	9105,91	2991	624,19
2007	795	11.014,59	3601	954,72
2008	864	14.696,76	5181	1745,13
2009	827	18.047,88	5206	2205,03
2010	856	21.907,33	5531	3164,46
2011	882	27.327,48	4420	3771,62
2012	976	31.443,48	4472	4695,24
2013	1000	34.588,36	4540	5252,20

Kaynak: Çin Ulusal İstatistik Yıllıkları, 2006-2014, <http://www.stats.gov.cn/english/>

Çin Ulusal İstatistik Bürosu'ndan alınmış verilere dayanan ve kömür sektöründe kamuya ait işletme ve özel şirket sayıları ile toplam varlıklarının miktarını gösteren yukarıdaki tabloya göre, 2005 yılından sonra 2012 yılına kadar Çin kömür sektöründeki kamuya ait işletme sayısında büyük bir değişiklik olmadığı; ancak sektördeki özel şirketlerin sayısının iki katı arttığı görülmektedir. Bu durum, konsolidasyon politikasıyla sektörde özel şirketlerin baskılandığı düşüncesinin doğru olmadığı anlamına gelebilir. Öte yandan, aynı yıllar için sektördeki kamu işletmelerine ait toplam varlık miktarının özel şirketlerin toplam varlık miktarının çok üstünde olduğu da görülmektedir. Bu dönemde, kamu işletmelerinin sayısının hemen hemen aynı kalmasına rağmen, sahip oldukları toplam varlık miktarının yaklaşık beş kat arttığı ve bu miktarın özel şirketlerin sahip olduğu toplam varlıkların neredeyse yedi katına tekabül ettiği görülmektedir. Buna göre, Çin hükümetinin konsolidasyon politikasıyla madencilik sektöründe kamu mülkiyetini üstün kılma amacına ulaştığını söylemek mümkündür.

Konsolidasyon sürecinde, özel kömür madenlerinin birçoğunun piyasa fiyatlarından ucuza satıldığı ya da birleşmeye zorlandıkları, özellikle performansı iyi olan özel şirketlerin verimsiz kamu işletmeleriyle birleştirildikleri şeklinde eleştiriler ortaya çıkmıştır. Kömür madenlerinin konsolidasyon sürecinin “devlet ilerliyor, özel geriliyor” politikası ile paralel olarak yürütüldüğü ifade edilmektedir (Caijing, 21 Şubat 2010). Bu tür eleştirilerde, madencilik sektöründe yeniden kamulaştırmanın tercih edildiği, oysa konsolidasyon sürecinin piyasa ilkelerine uyumlu olarak yürütülmesi gerektiği vurgusu yapılmaktadır (China Daily, 19 Ağustos 2013). Çin ekonomisinin reform dönemindeki genel özelliğiyle uyumlu olarak, kömür sektöründe de plan ve piyasaya dayanan ikili bir yapı vardır ve konsolidasyon politikası da bu yapının sürdürülmesine katkıda bulunmaktadır. Bu ikili yapı içinde, talep az olduğu için kömür fiyatları düştüğünde piyasanın ve şirketlerin kendi hâline bırakıldığı; ancak talebin artması sonucu kömür fiyatlarının hızla yükseldiği durumlarda da piyasaya müdahale edildiği ifade edilmektedir (Caijing, 30 Ağustos 2011). Aslında, neoliberal bakış açısıyla yöneltilmiş bu eleştirilere neden olan politikalar, post-neoliberal tartışmalar çerçevesinde olumlanmaktadır. Çin hükümeti, kömür sektöründe ve diğer pek çok stratejik sektörde kamu mülkiyetini baskın kılma çabası içindedir. Bu sektörlerin kamu işletmelerinin hakimiyetinde olması, endüstrinin güçlenmesini sağlayarak reform döneminin başından beri ikili yapı koşullarında kurulmuş olan piyasa ekonomisinin işlerliğini ve küresel ekonomiye eklenme sürecinin devamlılığını sağlama stratejisinin araçlarından biridir.

Konsolidasyon politikası sonucunda kömür madenlerinin sayısının azalması doğal olarak kömür üretiminin de düşmesine neden olmuştur. Bu duruma ağır kış koşulları da eklendiğinde Çin, 2008 yılından itibaren kömür

ithal etmek zorunda kalmıştır. Çin’de en önemli enerji kaynağı olan kömürün üretiminin azalmasının bazı santrallerde kömür eksikliğine neden olduğuna işaret edilmiştir. Örneğin, 2010 yılı başında Shanxi eyaletinin başkenti olan Taiyuan’da kömür kıtlığı yüzünden kentte genel bir enerji eksikliği yaşanmaması için 40 fabrika kapatılmıştır (Caixin, 12 Ocak 2010). Öte yandan, 2013 yılına gelindiğinde Çin Kömür Birliği’nin açıklamasına göre, kömür şirketleri karşılaştıkları zayıf talep yüzünden düşen kârlılık baskısı ve iflas tehdidi ile karşı karşıya kalmışlardır (People’s Daily, 22 Mayıs 2013). Taiyuan kentinde faaliyet gösteren Shanxi Kömür Taşımacılığı ve Satışı Ltd. Yönetim Kurulu Başkanı Liu Jianzhong’un 2013 yılında belirttiğine göre, kömür şirketleri taşımacılık, faaliyet ve işçi maliyetlerini karşılamada çok zorluk çekmektedirler (China Daily, 1 Ağustos 2013). Bu duruma ek olarak, kömür şirketlerinin alacaklarını zamanında tahsil edemedikleri de ifade edilmektedir (China Daily, 28 Ağustos 2013). Sonuç olarak, kömür şirketlerinin bu tür finansal sorunları, sektördeki geri dönmeyen kredilerin artmasına neden olmakta ve bu durum yüzünden bankacılık sektörü de zarar görmektedir.¹² Bu tür finansal problemler, Çin kömür şirketlerini maliyetlerini azaltma yoluna itmektedir. Bunun için de işçilerin ücretlerini düşürmek ya da istihdamı azaltmak gibi yolları tercih etmektedirler (People’s Daily, 22 Mayıs 2013).

Reform döneminin başından beri, kömür sektöründe çalışan işçiler çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Öncelikle, göçmen işçilerin daha düşük ücretle çalışmaya istekli olmalarının sonucunda sektördeki işçiler işlerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmışlardır (Wright, 2012: 127-128). Bu durum, hem diğer maden sektörlerindeki hem de toplumun diğer kesimlerinin ücret düzeyiyle karşılaştırıldığında kömür sektöründe reel ücretlerin düşmesi anlamına gelmiştir. 1985 yılında, kömür sektöründeki kamu işletmelerinde çalışan işçilerin reel ücreti diğer sektörlerle karşılaştırıldığında en yüksek seviyedeyken, hükümetin zarar eden kamu işletmelerini desteklemeyi bırakması üzerine 2000’lerin başına kadar kömür sektöründeki reel ücretler düşmüştür. Ayrıca, finansal güçlükler çeken kamu işletmeleri, işçi ücretlerini ödeyememiş ve hatta işçilere borçlanmıştır. 2002 yılından itibaren kömür fiyatlarının artmasıyla reel ücretlerde de artış olmuştur; ancak bu artış işgücü verimliliğinden çok işletmenin performansına göre farklılık göstermiştir ve diğer sektörlerdeki seviyelere göre düşük kalmıştır (Wright, 2012: 132-135).

¹² 2013 yılında Guandong eyaletinde faaliyet gösteren büyük bir özel kömür şirketi olan Lanyue Enerji Gelişimi Ltd.’nin yerel bankalara 9 milyar Yuan (yaklaşık 1,5 milyar ABD Doları) ödenmemiş kredi borcu olduğu ifade edilmektedir (Caixin, 15 Ağustos 2013).

Tablo 3. Önemli Kamu Madenlerinden Çıkarılan İşçi Sayıları (Bin)

1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2006
142	212	274	354	401	831	663	470	378	329	270

Kaynak: Wright, 2012.

Ayrıca, kamu işletmelerinin zarar etmeleri ve konsolidasyon politikası sonucu bazılarının kapatılmasıyla birlikte sektörde işçi çıkarmalar da gerçekleşmiştir (bkz. Tablo 3). Son durumda, Çin ekonomisinin büyümesinin yavaşlamasıyla Çin hükümeti kömür ve çelik gibi sektörlerdeki işçi sayısını azaltma kararı almıştır. Kömür sektöründe, 1,3 milyon işçinin işten çıkarılması gündemdedir ve bu durumu 2016 yılının Mart ayında Heilongjiang eyaletinde bulunan kamuya ait Longmay Grubu bünyesindeki Shuangyashan Madeni'nde çalışan binlerce işçi sokaklara dökülerek protesto etmiştir. İşçilerin protesto nedenleri arasında işten çıkarılma ihtimalinin yanında, ücretlerinin düşmesi de vardır (Reuters, 14 Mart 2016).

İşçi hakları konusunda ortaya çıkan sorunlar dışında, Çin hükümetinin ekonomi açısından bu kadar stratejik olan kömür sektörünün sorunları üzerinde durmadığını iddia etmek mümkün değildir. Ayrıca, yukarıda da belirtildiği gibi, yerel yönetimler de bu sorunlu süreçte inisiyatif almaya başlamıştır. Shanxi eyalet yönetimi, kömür işletmelerinin finansal sorunlarını hafifletmek amacıyla bazı vergilerde ve idari harçlarda indirim yapmıştır. İç Moğolistan özerk bölgesindeki, Shandong ve Henan eyaletlerindeki yönetimler de benzer çabalar ortaya koymuşlardır. Yerel yönetimler, ödeme sorunlarının çözülmesi amacıyla kömür şirketlerini borç yönetimini sağlamaları için finansal kuruluşlara yönlendirmek gibi önlemlere de başvurmuşlardır.¹³

Çin merkezi hükümetinin kömür sektöründeki sorunların çözümü için sektörün şeffaflığını arttırmak gibi çabaları olduğunu da belirtmek gerekir. Artan yolsuzluk, reform döneminin başından beri Çin'in önemli sorunlarından biridir. Reformların sonucunda Çin ekonomisinde ortaya çıkan ikili yapı, yolsuzluğun artmasında önemli rol oynamıştır. Kömür sektörü için de geçerli olan bu durum yüzünden, sektörde yolsuzluk yapan yetkililerin cezalandırılması için çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Örneğin, 2006 yılında Shanxi

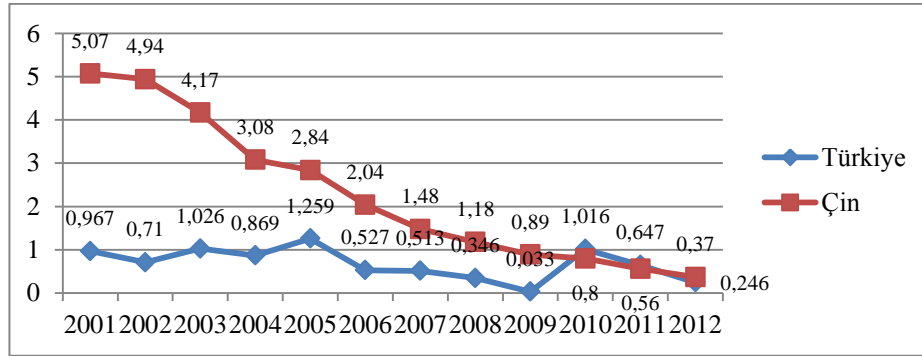
13 Bu çabalara rağmen Hebei eyaletinde faaliyet gösteren Qinhuangdao Kömür Ticaret Merkezi'nde endüstri analisti olan Li Xuegang, bu önlemlerin zayıf Çin kömür sektörünün sorunlarını çözmek için yeterli olmadığını ifade etmekte ve bir an önce yenilenebilir enerji ve gaz gibi yeni kaynakların kullanılması için çalışmaların yapılması gerektiğini vurgulamaktadır (China Daily, 1 Ağustos 2013).

eyaletinde farklı madenlerden yedi yönetici hakkında yolsuzluk nedeniyle soruşturma açılmıştır (Tu, 2007: 44). 2010 yılının Ocak ve Kasım ayları arasında da aynı eyalette kömür sektöründe çalışan 906 yetkili yolsuzluk yüzünden cezalandırılmıştır ve bunların arasında Datong kentinin belediye başkan yardımcısı ile eski kamu güvenliği şefi de rüşvet suçlarıyla yer almaktadır (China Economic Review, 24 Aralık 2010). Öte yandan Çin'in çok büyük bir coğrafyaya yayılmış bir ülke olması nedeniyle, yerel yönetimleri kontrol etmek ve yolsuzluğu tamamen ortadan kaldırmak tüm çabalarına rağmen merkezi hükümet için zordur (Tu, 2007: 44; Wright, 2012: 142).

3.2. Madenlerin Güvenliği

Her ne kadar Çin bu konuda Türkiye'de örnek gösteriliyor olsa da, konsolidasyon politikasının Çin'in kömür sektöründeki uygulamalarına ilişkin en önemli eleştirilerden biri, politikanın madenlerin güvenlik koşullarını iyileştirmek konusunda tam olarak etkin olamadığı yönündedir. Aslında, madenlerin birleştirilmesi yoluyla oluşturulan büyük şirketlerin ve şirket gruplarının madenlerin güvenlik koşullarını iyileştirmek için gerekli olan teknolojiye ulaşmaları daha kolay olmaktadır ve Çin bu konuda ilerleme kaydetmiştir. Çin'de kömür madeni kazalarında ölen kişi sayısının düştüğü, oranları Türkiye ile karşılaştırmalı olarak gösteren aşağıdaki figürde görülmektedir.¹⁴

Şekil 1. Kömür Madenlerinde Gerçekleşen Kazalar Sonucu Ölüm Oranları (milyon ton kömür üretimi başına)

Kaynak: Bilim, 2015; Türkiye Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK); China State Administration of Work Safety (SAWS).

¹⁴ Aynı yıllar için ABD'de kömür madenlerinde yaşanan kazalar sonucu milyon ton kömür üretimi başına ölüm oranı ortalaması 0,03'tür (Bilim, 2015).

Öte yandan, Çin hükümetinin tüm çabalarına rağmen, Çin kömür madenleri işçiler için tehlikeli ve güvenli olmayan çalışma alanları olmayı sürdürmektedir. Üstelik, bu konuda yeterli ve doğru bilgiye hâlâ ulaşamadığına işaret edilmektedir (Tu, 2007: 38-39). Ekonomist, Çin'in bu konudaki istatistiklerinin “20 dolarlık bir Rolex kadar sahte” olduğunu ileri sürmektedir (The Economist, 18 Temmuz 2015).¹⁵ 2007 yılında, Çin kömür madenlerinin sadece %35'i güvenlik ekipmanlarına ve %42'si mekanize sisteme sahiptir (China Economic Review, 1 Eylül 2007). 2011 yılında, maden kazalarında yaklaşık 2000 işçi hayatını kaybetmiştir (China Digital Times, 25 Kasım 2012). 29 Ağustos 2012 tarihinde Sichuan eyaletinde bulunan Panzhihua kentinde gerçekleşen maden kazasında 45 işçi hayatını kaybetmiştir (Wall Street Journal, 3 Eylül 2012). Devlet İş Güvenliği İdaresi¹⁶ tarafından 2012 yılında güvenlik koşullarıyla ilgili sorunları yüzünden 625 küçük kömür madeninin kapatılması kararı alınmıştır (China Digital Times, 4 Eylül 2012). 2014 yılının sonuna doğru, Liaoning eyaletinde faaliyet gösteren kamuya ait Fuxin Kömür Şirketi'nin madenlerinden birinde 1,6 şiddetinde bir deprem yüzünden çıkan yangın sonucunda 24 işçi hayatını kaybetmiş ve 52 işçi yaralanmıştır. Bu kazadan bir ay önce, Xinjiang eyaletinde de yine kömür madeni kazasında 16 işçi hayatını kaybetmiştir (Reuters, 25 Kasım 2014). Diğer yandan, Devlet Kömür Madenleri Güvenliği İdaresi'ne¹⁷ göre, 2013 yılına kıyasla 2014 yılında maden kazalarının ve ölümlerin sayısı %15 civarında azalmıştır. Bu anlamda politika başarılı görüldüğü için Çin hükümeti 2015 yılı içinde 2000 küçük madenin daha kapatılacağını ve 2016 yılı itibariyle sayılarının 10.000 ile sınırlanacağını açıklamıştır (China Daily, 24 Aralık 2014).

Konsolidasyon politikasının kömür madenlerindeki güvenlik koşullarını yeterince iyileştiremediğine ilişkin tartışmalar çerçevesinde, maden yöneticilerinin ve kazalarda hayatlarını kaybedenlerin yakınlarının kömür şirketinin isteği üzerine kazaları ve ölümleri sakladıkları ve eyalet güvenlik denetçilerine rapor etmedikleri ortaya çıkmıştır. Örneğin, 2011 yılının Ağustos ayında Shanxi eyaletinin Linfen kentinde faaliyet gösteren Hongyuan Kömür Grubu'na ait bir madende yaşanan bir kaza sonucu 26 yaşında hayatını kaybeden Wang Jianhua'nın, şirket tarafından ailesine ödenen 690.000 Yuan (yaklaşık 106.000 ABD Doları) nedeniyle sessizce gömüldüğüne ilişkin bir

15 Aslında, Çin'in yayınladığı bütün istatistiklerle ilgili bu yönde genel bir kanı bulunmaktadır.

16 Devlet İş Güvenliği İdaresi, Devlet Konseyi bünyesinde faaliyet gösteren ve iş güvenliği ile ilgili her türlü düzenleme ve denetimden sorumlu olan kurumdur.

17 Devlet Kömür Madenleri Güvenliği İdaresi de Devlet Konseyi bünyesinde faaliyet göstermektedir.

haber yayınlanmıştır (Caixin, 17 Kasım 2011). Shanxi eyalet yönetimi, kazalar sonucu meydana gelen ölümler için tazminat ödenmesine ve yerel yönetime de ceza kesilmesine ilişkin düzenlemeler yapmıştır ve bu düzenlemeler maden sahiplerinin kazaları saklama eğilimini arttırmaktadır (Tu, 2007: 43). Söz konusu haber, konsolidasyon politikasının uygulandığı dönemde, Heilongjiang, Yunnan ve Gansu gibi diğer eyaletlerdeki kömür madenlerinde de benzer kazaların yaşandığına ve bunların çoğunun bildirilmediğine işaret etmektedir. Büyük kömür şirketlerinin kazalarda ölenlerin ailelerinden ve iş güvenliğinin denetleyen yerel yetkililerden daha güçlü oldukları ve dolayısıyla konsolidasyon politikası yüzünden kazaların saklanması daha kolay olduğu vurgulanmıştır. Madende çalışan diğer işçiler ve görevliler de işlerini kaybetmemek için susmayı tercih etmektedirler. Ayrıca, işçinin ya da işletme yönetiminin ihmalden kaynaklandığı tespit edilen kazalarda ağır cezalar öngören düzenlemeler yapıldığı için maden çalışanları kazalar hakkında bilgi vermekten kaçınmaktadırlar.

Bu sorunlara rağmen, büyük kamu işletmelerinin madenlerdeki güvenlik koşullarını iyileştirmek için gerekli teknolojiye daha rahat ulaşabildiklerini bir kere daha vurgulamak gerekir. Sonuç olarak, konsolidasyon politikası Çin kömür madenlerindeki güvenlik koşullarını, bunun doğrudan amaçlanan bir hedef olduğunu iddia etmek zor olsa da, bir nebze iyileştirmiştir; ancak bu politikanın madenlerdeki güvenliği garantilediğini söylemenin yine de mümkün olmadığı düşünülmektedir (Caixin, 17 Kasım 2011). Bu konudaki verilerin güvenilir olmamasının yanında, medya da bu süreçte devletin propaganda aygıtı olmaya devam etmektedir ve çoğu zaman sadece kaza olduktan sonra kurtarma çalışmaları odaklanmaktadır (Tu, 2007: 39).

Yaklaşık 10 yıllık uygulanma sürecinden sonra konsolidasyon politikasının Çin kömür endüstrisindeki diğer sorunları da tamamen ortadan kaldırdığını iddia etmek mümkün değildir. Bu nedenle, konsolidasyon politikasıyla kaçak madenlerin artmasına neden olabilecek şekilde özel kömür madenlerini kapatmaya odaklanmak yerine, madenlerin kendilerine has özellikleri dikkate alınarak güvenlik önlemlerini arttırmak daha anlamlı bir çözüm olacaktır (Tu, 2009). Diğer yandan, genel düzenleyici kuralların oluşturulması ve bu kuralların uygulanmasının zorunlu kılınması için gerekli önlemlerin alınması da önem taşımaktadır (Tu, 2007: 44).

3.3. Reform Sürecinde Konsolidasyon Politikasının Yeri

Neoliberal bakış açısı çerçevesinde, reform döneminin başından itibaren Çin'de ekonomik reformları siyasi reformların izlemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bakış açısına bir örnek oluşturan Wall Street Journal,

kömür madenlerindeki güvenli olmayan çalışma koşullarının, Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) artık ekonomik büyümeden fazlasını talep eden Çin halkı gözündeki meşruiyetini tehdit ettiğini iddia etmektedir (bkz. Wall Street Journal, 3 Eylül 2012). Şüphesiz ki 1978 yılında başlayan reformları ekonomik alanla sınırlı tutup, siyasi reformlardan uzak durarak tek parti olmayı sürdüren ÇKP'nin meşruiyeti ve bu meşruiyeti koruma yolları burada ele alınmayacak olan geniş bir tartışma konusudur. Çin Devleti konsolidasyon politikası aracılığıyla madencilik sektöründe, diğer stratejik sektörlerde de yaptığı gibi, kaynakları ve sermayeyi kendi elinde toplamayı tercih etmektedir.¹⁸ Bu tercihi, siyasi güce sahip olan ÇKP'nin, kendi uzantısı olarak ortaya çıkan bürokratik kapitalist bir sınıfın ekonomik güce sahip olmasını sağlayarak mevcut rejimi koruma çabası olarak yorumlamak mümkündür.¹⁹ Bir başka deyişle, Çin kömür sektöründeki bu gelişmeler, reformların yol açtığı sınıfsal yapıdaki dönüşümle ve buna bağlı olarak bürokratik kapitalist sınıf olarak adlandırılan yeni sınıfın yükselmesi ile ilişkilendirilebilir. Bu yeni sınıfın oluşumunda, reform döneminin başlamasından itibaren geçen yaklaşık 40 yıllık süre içinde, reformların ortaya çıkardığı ikili ekonomik yapı ve yasal boşluklar sayesinde ÇKP üyelerinin ve yakınlarının elde ettikleri ekonomik imtiyazlar önemli rol oynamıştır. ÇKP'nin sahip olduğu siyasi gücü sürdürebilmek için, ekonomik güce ulaşmak ve bu gücü elinde tutmak zorunda olduğunun farkında olması, Çin'de kapitalist sınıfın parti aracılığıyla oluşumunda önemli rol oynamıştır.²⁰

Reform döneminin başında, tarihsel koşulları nedeniyle Çin'de burjuva sınıfı yoktu ve reformların uygulanmasıyla birlikte Çin kapitalist sınıfı ÇKP ile yakın ilişki içinde ortaya çıkmıştır. Başlarda, reformlar sonucu çıkarlarının zedeleneceğinden korkan Parti üyeleri, bürokratlar ve yakınları, reformlar sonucu ortaya çıkan ikili yapıdan faydalanarak elde ettikleri ekonomik

18 Demir-çelik, demir olmayan metaller ve özellikle elektronik sektörü açısından çok değerli olan nadir toprak metalleri diye adlandırılan bir grup metal sektöründe yapılan kömür sektöründeki gibi bir inceleme, konsolidasyon politikasının benzer sonuçlar ortaya çıkardığını göstermektedir.

19 ÇKP'nin bu şekilde hareket etmesinde, Sovyet Blokunun çözülmesi ve küreselleşme karşısındaki kaygılarının rolü vurgulanmaktadır (Sezen, 2007: 51). Çin bürokratik kapitalizmi için bkz. Maurice Meisner (1999), *Mao's China and After, History of the People's Republic* (New York: The Free Press): 474-479.

20 Devlet odaklı yaklaşım, bu süreci daha çok devlet kapasitesine etkisi çerçevesinde ele almaktadır. Buna göre, bir yanda reformların Çin Devleti'nin kapasitesini düşürdüğünü iddia edenler (Wang, 2003; Bramall, 2009), diğer yanda da reformların başarısını Çin Devleti'nin kapasitesini kaybetmemiş olmasına bağlayanlar bulunmaktadır (Shambaugh, 2000; Edin, 2003; Chang, 2004; Shambaugh, 2008; Chu and So, 2010).

imtiyazlarla Çin'in yeni kapitalist sınıfını oluşturmuşlardır (Meisner, 1999: 475). Böylece, ÇKP tek partiye dayanan rejimin devamlılığını sağlayarak siyasi üstünlüğe sahip olduğu gibi yeni kapitalist sınıf ile yakın ilişkisi sayesinde ekonomik üstünlüğünü de devam ettirmiştir. Çin'de devlet-sermaye ilişkisindeki karşılıklı bağımlılık bu şekilde daha fazla olduğu için Çin kapitalist sınıfı, Bruce Dickson tarafından “kıızıl kapitalistler” ve Maurice Meisner tarafından “bürokratik kapitalist sınıf” olarak tanımlanmaktadır.²¹ Yeni kapitalist sınıfın karşısında ise reformların sonucunda işgücü piyasasının kurulması ve sosyalist dönemin eşitlikçi toplumsal yapısını vurgulayan “demir pirinç çanağın” kırılmasıyla ortaya çıkan işçi sınıfı bulunmaktadır.²²

Reformların sonucunda dönüşüme uğramış olan Çin Devleti de hem kapitalist devlet olarak ülkede kapitalist üretim biçiminin kurulması ve işlemesi için gereken işlevleri yerine getirmekte hem de mevcut rejimin ve egemen sınıfın gücünü korumak için gerekli önlemleri almaktadır. Reform döneminin başından beri, Çin hükümetlerinin resmi söylemlerinde özel sektörün geliştirilmesi gerektiği yer almaktadır. Ancak, 2000'li yılların başından beri ve özellikle 2008 küresel finans krizinden sonra, Çin'de kamu işletmelerinin özelleştirilmesi beklenirken stratejik sektörlerde kamu mülkiyetinin güçlendirilmesinin de rejimi ve egemen sınıfı korumak için alınan önlemler arasında yer aldığı düşünülebilir. Genel olarak madencilik sektöründe ve özellikle kömür sektöründe madenlerin yetersiz güvenlik koşulları gibi sorunlarla başa çıkabilmek için uygulamaya konulan konsolidasyon politikasının bu amaca hizmet ettiği söylenebilir.

Konsolidasyon sürecinin sonucunda, Çin'de kömür madeni sahiplerinin bazılarının büyük kömür şirketlerinin hissedarları hâline geldiği görülmektedir. Birçok maden sahibi ise, farklı iş kollarına, çoğunlukla turizm olmak üzere tarım, inşaat, gayrimenkul ya da hizmet sektörü gibi sektörlerle kaymayı tercih etmiştir. 2009 yılı sonuna kadar yaklaşık 500 kömür şirketi faaliyet alanlarını turizme kaydırmıştır (People's Daily, 4 Kasım 2009). Bu süreç, bir yandan Çin hükümetinin resmi yayın organları tarafından “yerel kömür baronlarının tasfiyesi” olarak yorumlanmış (bkz. People's Daily, 20 Aralık 2012), diğer yandan da neoliberal bakış açısıyla özel sektörün bastırılması olarak

21 Bkz. Maurice Meisner (1999), *Mao's China and After, History of the People's Republic* (New York: The Free Press); Bruce J. Dickson (2003), *Red Capitalists in China-The Party, Private Entrepreneurs, and Prospects for Political Change* (USA: Cambridge University Press).

22 Çin'de işgücü piyasasının oluşumunun Çin'de ve dünyadaki işçi sömürüsüne etkileri için bkz. Martin Hart-Landsberg ve Paul Burkett (2005), *China and Socialism* (New York: Monthly Review Press); Kerem Gökten (2012), “Kapitalizm için Çalışmak: Çin'de İşgücü Piyasasının İnşası”, *Çalışma ve Toplum*, (4): 99-120.

görülmüştür (bkz. The Epoch Times, 28 Ekim 2009). Konsolidasyon politikasını, kaynakların ve sermayenin küçük kömür madeni sahiplerinden (küçük burjuvaziden demek de mümkün olabilir) alınıp kamuya ait olan ya da özel büyük maden şirketlerine, dolayısıyla büyük sermayeye devredilmesi şeklinde açıklamak da mümkündür.²³

Bu süreçte, ÇKP'nin ileri gelenlerinin çocukları, akrabaları ve diğer yakınları elde ettikleri ekonomik imtiyazlar sonucu Çin'in yeni kapitalist sınıfını oluştururken, maden işçilerinin, diğer sektörlerdeki işçiler gibi, güvenli iş koşullarından, yeterli gelir düzeyinden, gerekli eğitimden, sendikal haklardan ve diğer haklardan yoksun olduklarını ve bu yüzden toplumun en mağdur kesimlerinden birini oluşturduklarını vurgulamak gerekmektedir (Tu, 2007: 43). Ayrıca, sektördeki işçiler ücretlerinin düşmesi ve işten çıkarılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bir başka deyişle, Çin kömür madenlerinde çalışan işçiler sömürülmektedir ve bu madenlerin kamuya ait olmasının bu sömürüyü engellemediği görülmektedir. Çin Devleti ulusal ve küresel sermaye birikim süreçlerinin işleme ve Çin ekonomisinin küresel piyasalara eklenmesi için üzerine düşeni yapmaktadır. Endüstride kamu işletmelerinin rolünü güçlendirme politikasıyla, Çin Devleti Çin'deki işçi sömürsünde önemli bir rol oynamaktadır²⁴ Bu durumda, madencilik sektöründeki kamulaştırma uygulamasının, Çin'de sanayide kamu mülkiyetinin üstünlüğünü koruyarak kapitalizme ve kapitalizmin son görünümü olan neoliberalizme alternatif bir sistem oluşturulduğu savını destekleyen örneklerden biri olduğunu kabul etmek zorlaşmaktadır.²⁵ Bu anlamda, Çin'in kömür sektöründeki politikalarının,

23 Öte yandan bazı maden sahiplerinin madenlerinin değerinden daha fazla tutarlar elde etmek suretiyle bu süreçten fayda gördüğü de belirtilmiştir (The Epoch Times, 28 Ekim 2009).

24 Bkz. Martin Hart-Landsberg ve Paul Burkett (2005), *China and Socialism* (New York: Monthly Review Press); Martin Hart-Landsberg ve Paul Burkett (2006), "China and the Dynamics of Transnational Accumulation: Causes and Consequences of Global Restructuring", *Historical Materialism*, 14 (3): 3-43; David Harvey (2006), "Neoliberalism as a Creative Destruction", <http://ns2.justassociates.org/sites/justassociates.org/files/neo-liberalism-as-creative-destruction-david-harvey.pdf>

25 Çin'in ekonomik sisteminin, yaklaşık 40 yıllık reform döneminden sonra bile kapitalizme alternatif oluşturduğu düşüncesi, Çin liderlerinin sosyalizme bağlılığını vurgulayan resmi söylemlerinin yanında temel olarak Dünya Sistemleri Teorisi çerçevesinde gelişmektedir. Özellikle *Uzun Yirminci Yüzyıl: Para, Güç ve Çağımızın Kökenleri* başlıklı kitabıyla ünlenen Giovanni Arrighi, 2007 yılında yayımlanan *Adam Smith Pekin'de* başlıklı kitabında, uluslararası düzene ilişkin eski analizine Çin'in uluslararası düzende gelmeyi başardığı yeni konumun olası etkilerini gösterdiği bir tartışma eklemiştir. Arrighi bu analizinde Çin'in iç

sadece mülkiyet yapısı üzerine vurgu yapılarak Türkiye için örnek gösterilmesi, bir başka deyişle Türkiye’de kömür madenlerinin kamulaştırılmasıyla sektörün bütün sorunlarının çözüleceği tartışmasının Çin örneği üzerinden yürütülmesi doğru değildir. Çin kömür madenlerinin kamulaştırılmasıyla genel olarak iş güvenliği ve işçi hakları konularında gerçekleşen ilerleme Türkiye için örnek gösterilecek seviyede değildir. Çin kömür madenlerinin spesifik olarak incelenmesi ve kullanılan teknolojinin öğrenilerek uygulanması daha faydalı sonuçlar doğuracaktır. Söz konusu olan madenlerin güvenliği ve işçi hakları olduğunda, şirketlerin ve madenlerin kime ait olduğundan çok, bu konulardaki hukuki ve teknik gerekliliklerin yerine getirilmesi ve denetim mekanizmalarının oluşturulması önem kazanmalıdır.

Sonuç

Türkiye’de 1980’li yılların başından beri uygulanan neoliberal politikaların etkileri, kömür sektöründe de görülmüştür. Kömür sektöründe, Anayasa’ya aykırılık nedeniyle bilinen anlamda özelleştirme yapılamasa da mülkiyet devri yapılmadan arama ve üretim faaliyetleri özel şirketlere devredilmektedir. Ayrıca, 1980’lerin sonundan beri ihale ile devletten alınan ruhsat, rödovans adı verilen sözleşmeyle devredilebilmektedir. Madencilik sektöründe bu şekilde uygulanan özelleştirme politikası, sektöre ve sektörün verimliliğine verdiği zararların yanında, maden kazalarının ve emek sömürsünün de artmasına neden olmuştur. Soma faciasından sonra, Maden Kanunu’nda 2015 yılında yapılan değişiklikle kömür sektöründe özel şirketlerin rödovans sözleşmesi yapma hakkı kaldırılmıştır; ancak sektördeki rödovans uygulamalarında payı yüksek olan kamu kurum ve kuruluşları ile iştiraklerinin rödovans sözleşmesiyle hizmet alımı devam edecektir.

Soma faciasından sonra yapılan kimi tartışmalarda, maden sektöründe uyguladığı kamulaştırma politikasıyla madenlerin güvenlik koşullarını iyileştirdiği için Çin örnek gösterilmiştir. Çin, özellikle 2008 yılında başlayan küresel ekonomik krizden sonra ekonomisinde stratejik olarak tespit ettiği sektörlerde devlet kontrolünü ve kamu mülkiyetini artırma politikası

koşullarına hiç değinmediği için çok eleştirilmiştir. Arrighi’yi izleyen Samir Amin, Çin’in iç koşullarına ilişkin vurgular yapsa da bu vurguların Çin’de reform döneminin başından itibaren gelişen kapitalist ilişkileri yansıtmadığı görülmektedir bkz. Samir Amin (2005), “Theory and Practice of the Chinese “Market Socialism” Project: Is “Market Socialism” an Alternative to Liberal Globalization?”, Tian Yu Cao (Der.), *The Chinese Model of Modern Development* (Londra ve New York: Routledge): 128-148; Samir Amin (2013), “China 2013”, *Monthly Review*, 64 (10): 14-33, <http://monthlyreview.org/2013/03/01/china-2013>.

uygulamaktadır. Neoliberal bakış açısı çerçevesinde bu durumu eleştirenler olduğu gibi, aynı çerçevede özellikle geç kapitalistleşen ve küresel ekonomiye eklemlenme sürecinde olan ekonomilerde devlet müdahalesinin yerinde olduğuna ilişkin tartışmalar da bulunmaktadır. Küresel kriz sonucunda, Çin'in ekonomisini daha da liberalleştirmek yerine “devlet ilerliyor, özel geriliyor” olarak adlandırılan politikayı uygulamaya başlaması, bu tartışmaların bir görünümünü oluşturmaktadır.

Çin madencilik sektörünün söz konusu politika çerçevesinde stratejik sektörler arasında yer almasının nedenlerinden biri, sektörün Çin'in ekonomik büyümesini sürdürebilir kılması ve küresel ekonomide doğal kaynakların bölüşümünde etkin bir yer edinebilmesi açısından önemli olmasıdır. Bunun yanında, madencilik sektörünün geleneksel sektörlerden biri olması nedeniyle, sektörde faaliyet gösteren kamu işletmelerinin ve özel şirketlerin performanslarını düşüren ve rekabet güçlerini azaltan sorunlar acil olarak çözüm beklemektedir. Bu sorunların en önemlilerinden biri, Çin'de enerji üretiminin yaklaşık dörtte üçünü karşılayan kömür sektörünün gerekli güvenlik koşullarını sağlayamayan küçük ölçekli madenlerden oluşmasıdır. Bu durum, hem maden kazalarına ve ölümlere hem de verimlilik düşmesine neden olmaktadır. Bu nedenlerle, Çin hükümeti diğer madencilik sektörlerinde yaptığı gibi, kömür sektöründe de küçük madenleri kapatmak ya da çoğunlukla bir kamu işletmesiyle birleştirmek suretiyle uygulanan konsolidasyon politikasını benimsemiştir. Böylece, maden şirketlerinin verimliliği artırılarak sektörün gelişmesi, ekonomik büyüme ve küresel rekabet edebilirlik garanti altına alınmıştır. Büyük şirketlerin teknolojiye daha rahat ulaşacakları ve teknolojiyi daha iyi kullanacakları, dolayısıyla da kazaları önlemede daha etkin olacakları düşünülmüştür.

Kazaların devam ettiği ve ölümlerin çoğu zaman saklandığına dair tartışmalara rağmen, konsolidasyon politikasının, Çin'deki kömür madenlerinin güvenlik koşullarını iyileştirdiğini söylemek mümkündür. Özellikle, Türkiye'deki koşullarla karşılaştırıldığında Çin hükümetinin madenlerin güvenlik koşullarının iyileştirilmesi ve bu koşulların denetimi konularında çok daha hassas davrandığını ve bu konuyu politika öncelikleri içine aldığını ifade etmek gerekmektedir. Türkiye'deki durumdan farklı olarak Çin'de madenlerin güvenlik koşullarından sorumlu olan Devlet İş Güvenliği İdaresi ve Devlet Kömür Madenleri Güvenliği İdaresi'nin bulunmasının, bu hassasiyetin bir göstergesi olduğu düşünülebilir.²⁶ Ayrıca, yine Türkiye'den farklı olarak Çin

26 Öte yandan, bu idarelerin görevlendirdikleri gözlemci uzmanların sayısının Çin kömür endüstrisi için yetersiz olması ve devlete ait madenlerde bu uzmanların

merkezi hükümetinin kazalar konusunda yetkililerin sorumluluğuna ilişkin düzenlemeler yaptığı bilinmektedir ve 2008 yılında Shanxi eyaletinin valisinin yaptığı gibi kazalar sonrasında sorumlu yetkililerin istifa ettiğine de rastlanmaktadır (Tu, 2009). Çin hükümetinin kömür madenlerindeki güvenlik koşullarının iyileştirilmesinin üzerine eğilmesinin sonucunda, 2004 yılı ile 2012 yılı arasında kömür madenlerindeki kazalar yüzünden gerçekleşen ölümlerin sayısının %50 oranında düştüğüne işaret edilmektedir (Wright, 2012: 144).

Bu tür olumlu sonuçlara rağmen, Çin'in maden sektöründe 2000'lerin ortasından itibaren uyguladığı konsolidasyon politikasını bir Keynesyen kamulaştırma politikası olarak değil de, eşit bölüşüme dayanmayan *sermayeyi kamu mülkiyetinde toplama* politikası olarak görmenin daha doğru olacağı vurgulanmalıdır. Çin tarihsel koşulları nedeniyle, neoliberalizmin özelleştirme sürecinden geçmemiştir. 1990'ların ortasında, pek çok gelişmekte olan ülkedeki uygulamaların aksine kârlılık ve verimlilik açısından performansı iyi olmayan küçük ve orta ölçekli kamu işletmelerinin özelleştirilmesinin nedeni, endüstriyi güçlendirmek ve ekonomik büyümeyi sürdürülebilir kılmaktır. Aynı amaçlarla, 2000'lerin başından beri kömür sektöründe uygulanan konsolidasyon politikası yoluyla kamulaştırma, aynı zamanda sektörde sermayenin yeniden bölüşümüne neden olmaktadır. Bu politika, kamu mülkiyetinin ekonomideki rolünü güçlendirerek post-neoliberal argümanlarla neoliberalizmin yeniden üretilmesinin bir görünümünü oluşturmaktadır.

İkili ekonomik yapı koşullarında, işçi sömürsü üzerinden kâr elde eden ve en büyük hedeflerinden biri küresel piyasalarda iyi bir yer edinmek olan Çin'in dev ölçekli kamu işletmeleri, kapitalist mantıkla işletilmekte²⁷ ve Çin Devleti de Çin'in sosyalizmden kapitalizme geçiş sürecinde üzerine düşeni yapmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye'de uygulanan özelleştirme politikasına benzer bir şekilde Çin madencilik sektöründe uygulanan konsolidasyon politikasının, reform döneminin başından itibaren ortaya çıkan sınıfsal yapının dönüşümüne, var olan eşitsizliklerin derinleşmesine ve yenilerinin ortaya çıkmasına katkıda bulunduğu söylenebilir.

Türkiye'de de olduğu gibi maaşlarını maden şirketinden alıyor olmaları gibi konular üzerine tartışılmaktadır (Tu, 2007: 44).

27 Çin'de performansı iyi olan devlet işletmeleri özelleştirilmemiş olmakla birlikte, modern işletme sistemi kurulması hedefiyle bu işletmelerin kapitalizme uygun hâle gelmeleri için gerekli çalışmalar yapılmıştır (bkz. Rui, 2005: 79-81).

Kaynakça

- Aiguo, Lu (2000), *China and the Global Economy since 1840* (ABD: St. Martin's Press, Inc.).
- Amin, Samir (2005), "Theory and Practice of the Chinese "Market Socialism" Project: Is "Market Socialism" an Alternative to Liberal Globalization?", Cao, Tian Yu (Der.), *The Chinese Model of Modern Development* (Londra ve New York: Routledge): 128-148.
- Amin, Samir (2013), "China 2013", *Monthly Review*, 64 (10): 14-33, <http://monthlyreview.org/2013/03/01/china-2013> (12.10.2013).
- Arrighi, Giovanni (1996), *The Long Twentieth Century* (Londra ve New York: Verso).
- Arrighi, Giovanni (2007), *Adam Smith in Beijing* (Londra ve New York: Verso).
- Bilim, Niyazi (2015), "Kömür Madenlerinde Meydana Gelen İş Kazalarının İstatistiksel Değerlendirilmesi", *Madencilik Türkiye*, <http://www.madencilik-turkiye.com/pdfler/mak-1421338286.pdf> (03.05.2016).
- Bramall, Chris (2009), *Chinese Economic Development* (Londra ve New York: Routledge).
- Cammack, Paul (2006), "The Politics of Competitiveness", *Papers in the Politics of Global Competitiveness*, Cilt 1, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=981846 (17.11.2012).
- Chang, Tieh-Chih (2004), "Growth, Corruption and State Capacity? China in Comparative Perspective", http://www.columbia.edu/cu/polisci/pdf-files/apsa_chang.pdf (14.02.2011).
- Chu, Yin-wah ve Alvin Y. So (2010), "State Neoliberalism: The Chinese Road to Capitalism", Chu, Yin-wah (Der.), *Chinese Capitalisms, Historical Emergence and Political Implications* (İngiltere: Palgrave Macmillan): 46-72.
- Dickson, Bruce J. (2003), *Red Capitalists in China-The Party, Private Entrepreneurs, and Prospects for Political Change* (ABD: Cambridge University Press)
- Edin, Maria (2003), "State Capacity and Local Agent Control in China: CCP Cadre Management from a Township Perspective", *The China Quarterly*, (173): 35-52.
- Gökten, Kerem (2012), "Kapitalizm için Çalışmak: Çin'de İşgücü Piyasasının İnşası", *Çalışma ve Toplum*, (4): 99-120
- Hart-Landsberg, Martin ve Burkett, Paul (2005), *China and Socialism* (New York: Monthly Review Press).
- Hart-Landsberg, Martin ve Burkett, Paul (2006), "China and the Dynamics of Transnational Accumulation: Causes and Consequences of Global Restructuring", *Historical Materialism*, 14 (3): 3-43.
- Harvey, David (2006), "Neoliberalism as a Creative Destruction", <http://ns2.justassociates.org/sites/justassociates.org/files/neo-liberalism-as-creative-destruction-david-harvey.pdf> (01.10.2013).
- Kilim Ergüzeloğlu, Esra (2005), "Madencilik Sektöründe Taşeronlaştırma ve Özelleştirme Yöntemi: Rödovans", *Kamu Yönetimi Dünyası*, (21): 12-16.
- Kutlu, Denizcan ve Nevra Akdemir (2016), "Soma A.Ş.'de İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği", *İki Yılın Ardından Soma Maden Faciası Raporu* (Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği): 28-36.
- Madencilik Bülteni (2001), 61(Ocak-Şubat): 32-33, http://www.maden.org.tr/resimler/ekler/8a9750337a418a8_ek.pdf (27.12.2014).
- Meisner, Maurice (1999), *Mao's China and After, History of the People's Republic* (New York: The Free Press).

- Nolan, Peter ve Wang Xiaoqiang (1999), "Beyond Privatization: Institutional Innovation and Growth in China's Large State-Owned Enterprises", *World Development*, 27 (1): 169-200.
- Poulantzas, Nicos (1969), "The Problem of the Capitalist State", *New Left Review*, I (58): 238-262.
- Poulantzas, Nicos (1973), *Political Power and Social Classes* (Londra: NLB).
- Rui, Huaichuan (2005), *Globalization, Transition and Development in China* (Londra ve New York: Routledge Curzon): 53-123.
- Sezen, Seriya (2007), "Çin Halk Cumhuriyeti'nde Sosyalist Piyasa Ekonomisine Dönüşüm", *Amme İdaresi Dergisi*, 40 (1): 27-56.
- Sezen, Seriya (2009), *Çin'in İkinci Uzun Yürüyüşü* (Ankara: TODAİE).
- SGK İstatistik Yıllıkları (2007-2014), http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler/sgk_istatistik_yilliklari (18.04.2016).
- Shambaugh, David (2000), "The Chinese State in the Post-Mao Era", Shambaugh, David (Der.), *The Modern Chinese State* (İngiltere: Cambridge University Press): 161-187.
- Shambaugh, David (2008), *China's Communist Party, Atrophy and Adaptation* (Washington: Woodrow Wilson Center Press).
- Tamzok, Nejat (2004), "Küresel Politikalar ve Türkiye Madencilik Sektörü", *Türkiye 14. Kömür Kongresi Bildiriler Kitabı*: 359-370.
- TEPAV (2016), "Contractual Arrangements in Turkey's Coal Mines", ILO project, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_458144.pdf (17.04.2016).
- TMMOB Maden Mühendisleri Odası (2010), "Taşkömürü Raporu", Ocak, http://www.maden.org.tr/resimler/ekler/0f88bfbf93f5078_ek.pdf (16.12.2014).
- TMMOB Maden Mühendisleri Odası (2011), "Madencilik Sektörü ve Politikaları Raporu", Mart, http://www.maden.org.tr/resimler/ekler/6b4f48fe09a313b_ek.pdf?tipi=5&turu=R&sube=0 (12.12.2014).
- TMMOB (2014), "Soma Maden Faciası TMMOB Raporu", Eylül, http://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/somaraporu_0.pdf (18.12.2014).
- Topaloğlu, M. (2001), "Rödovans Sözleşmesi, Hukuksal Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Türkiye 17. Uluslararası Madencilik Kongresi ve Sergisi-TUMAKS*: 249-253, http://www.maden.org.tr/resimler/ekler/afd8346a677af9d_ek.pdf (25.12.2014).
- Tu, Jianjun (2007), "Coal Mining Safety: China's Achilles' Heel", *China Security*, 3 (2): 36-53.
- Tu, Jianjun (2009), "The Shanxi Coal Mine Blast and the Failure of Safety Governance in China", *China Brief*, 9 (10), [http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=34991#.VLeNHcmhTcs](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=34991#.VLeNHcmhTcs) (07.01.2015).
- TÜİK (2014), "İş Kazası En Çok Madencilik ve Taş Ocakçılığı Sektöründe Görülmektedir", http://www.tuik.gov.tr/basinOdasi/haberler/2014_19_20140327.pdf (16.04.2016).
- Türkiye Barolar Birliği (2014), "Soma Maden Faciası Raporu", http://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/20141112_somamadenfaciasipdf.pdf (01.05.2016).
- Wang, Shaoguang (2003), "The Problem of State Weakness", *Journal of Democracy*, 14 (1): 36-42.
- Wright, Tim (2012), *The Political Economy of the Chinese Coal Industry* (ABD ve Kanada: Routledge): 115-145.

Yalman, Galip ve Coşku Çelik (2016), "Maden İşçiliğinin Ekonomi Politikası ve Soma'da İşçileşme Süreci", *İki Yılın Ardından Soma Maden Faciası Raporu* (Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği): 9-16.

Yang, Kaifeng (2008), "State-owned Enterprise Reform in Post Mao China", *International Journal of Public Administration*, 31 (1): 24-53.

Internet Kaynakları

National Bureau of Statistics of China (Çin Ulusal İstatistik Bürosu), <http://www.stats.gov.cn/english/>

Gazeteler

Caijing (21 Şubat 2010), "The Coal Mining Reform: A Sea of Troubles", <http://english.caijing.com.cn/2010-02-21/110381621.html> (14.03.2013).

Caijing (30 Ağustos 2011), "Coal Transport Deficiencies Undermine China's Market Economic System", <http://english.caijing.com.cn/2011-08-30/110834315.html> (14.03.2013).

Caixin (12 Ocak 2010), "Coal Supply Tension Continues", <http://english.caixin.com/2010-01-12/100107439.html> (16.03.2013).

Caixin (17 Kasım 2011), "Big Coal Companies Still Shroud Miner Deaths", <http://english.caixin.com/2011-11-17/100328691.html> (16.03.2013).

Caixin (15 Ağustos 2013), "Guangdong Coal Company Suspends Operations on Bad Debts", <http://english.caixin.com/2013-08-15/100569981.html> (16.03.2013).

Caixin (01 Kasım 2013), "After the Boom", <http://english.caixin.com/2013-01-11/100481855.html> (16.03.2013).

China Daily (17 Nisan 2009), "Shanxi launches coal industry reform", http://www.chinadaily.com.cn/bizchina/2009-04/17/content_7689433.htm (22.01.2013).

China Daily (17 Kasım 2010), "Strategic consolidation of resources benefits industry", http://www.chinadaily.com.cn/business/2010-11/17/content_11565588.htm (22.01.2013).

China Daily (06 Mart 2013), "What's news", 06.03.2013, http://www.chinadaily.com.cn/cndy/2013-03/06/content_16281240.htm (02.04.2013).

China Daily (01 Ağustos 2013), "Shanxi takes actions to steady local coal market", http://www.chinadaily.com.cn/cndy/2013-08/01/content_16859716.htm (15.11.2013).

China Daily (19 Ağustos 2013), "Follow the market, not government plans", http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2013-08/19/content_16905640.htm (15.11.2013).

China Daily (28 Ağustos 2013), "Chinese mining companies have huge receivables", http://usa.chinadaily.com.cn/business/2013-08/28/content_16927534.htm (15.11.2013).

China Daily (24 Aralık 2014), "Govt plans more closures of coal mines through 2016", http://www.chinadaily.com.cn/china/2014-12/24/content_19153446.htm (27.12.2014).

China Digital Times (04 Eylül 2012), "China Coal Industry Remains Deadliest For Miners", <http://chinadigitaltimes.net/2012/09/china-coal-industry-remains-deadliest-for-miners/> (12.02.2013).

China Digital Times (25 Kasım 2012), "Mining Accident in Guizhou Kills 18", <http://chinadigitaltimes.net/2012/11/mining-accident-in-guizhou-kills-18/> (12.02.2013).

China Digital Times (07 Ekim 2013), "How Resource Scarcity Constrains China", <http://chinadigitaltimes.net/2013/10/resource-scarcity-constrains-china/> (16.12.2013).

- China Economic Review(03 Aralık 2004), "Coal industry faces consolidation", <http://www.chinaeconomicreview.com/node/32792> (23.02.2013).
- China Economic Review (01 Ocak 2005), "If it", <http://www.chinaeconomicreview.com/node/22764> (23.02.2013).
- China Economic Review (01 Eylül 2007), "The coal minefield", <http://www.chinaeconomicreview.com/node/24115> (23.02.2013).
- China Economic Review (24 Aralık 2010), "Shanxi coal investigation reveals corruption", 24.12.2010, <http://www.chinaeconomicreview.com/node/43517> (23.02.2013).
- Cumhuriyet (18 Şubat 2015), "Madenciye İç Güvenlik'e kurban ettiler", http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ekonomi/217021/Madenciyi_ic_Guvenlik_e_kurban_ettiler.html (17.04.2016).
- Hürriyet (10 Aralık 2014), "Dünyanın en büyük ekonomisi Çin oldu", <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/27747530.asp> (23.12.2014).
- Hürriyet (13 Mayıs 2015), "Soma faciasının üzerinden 1 yıl geçti", <http://www.hurriyet.com.tr/soma-faciasinin-uzerinden-1-yil-gecti-28988394> (16.04.2016).
- Mining Weekly (04 Mart 2008), "Mining consolidation could (and should) gain pace – expert", <http://www.miningweekly.com/article/mining-consolidation-could-and-should-gain-pace-ndash-expert-2008-03-04> (13.01.2013).
- People's Daily (04 Kasım 2009), "Chinese coal firms dig for investment opportunities amid merger campaign", <http://english.peopledaily.com.cn/90001/90778/90860/6803496.html> (07.02.2013).
- People's Daily (06 Ocak 2010), "Shanxi sees higher coal output", <http://english.people.com.cn/90001/90778/90860/6860589.html> (07.02.2013).
- People's Daily (21 Ekim 2010), "China intensifies push for consolidation in coal mining industry", <http://english.people.com.cn/90001/90778/90861/7173645.html> (07.02.2013).
- People's Daily (20 Aralık 2012), "Outflowing 'mining' cash triggers concerns", <http://english.people.com.cn/90882/8065409.html> (07.02.2013).
- People's Daily (22 Mayıs 2013), "Rising costs, weak demand, excess capacity harm local industry", <http://english.peopledaily.com.cn/90778/8253824.html> (14.07.2013).
- Reuters (25 Kasım 2014), "Coal mine accident in northern China kills 24", <http://www.reuters.com/article/2014/11/26/us-china-coal-accident-idUSKCN0JA03L20141126> (29.12.2014).
- Reuters (14 Mart 2016), "Thousands of coal miners protest over unpaid wages in China", <http://www.reuters.com/article/us-china-coal-protests-idUSKCN0WF0JH>, (12.04.2016).
- The Economist (18 Temmuz 2015), "Shaft of light-The coal that fuels China's boom is becoming less deadly to extract", <http://www.economist.com/news/china/21657824-coal-fuels-chinas-boom-becoming-less-deadly-extract-shaft-light> (30.04.2016).
- The Economist (23 Haziran 2011), "Government's Role in Industry, The Long arm of the State, The Government is flexing its Muscles in Business", <http://www.economist.com/node/18832034> (30.04.2016).
- The Epoch Times (28 Ekim 2009), "Coal Mine Ownership in China Changes With Political Winds", Jason Ma, <http://www.theepochtimes.com/n2/china-news/coal-mine-ownership-in-china-changes-with-political-winds-and-whims-24424.html> (11.03.2013).
- Wall Street Journal (03 Eylül 2012), "China Coal Sector Has Safety Setback", <http://online.wsj.com/news/articles/SB10000872396390443847404577628722372680112> (12.02.2013).